

Een windmolen hoger dan de Euromast

Gemeenten willen in 2030 samen 55 terawattuur aan duurzame energie opwekken, maar de voorbereidingen gaan moeizaam. In het Brabantse Bernheze stuit het plan voor drie hoge windmolens op veel verzet.

Tekst **Mark Lieveisse Adriaanse**
Foto's **Merlin Daleman**



De Bleeken in de gemeente Bernheze waar de windmolens gepland staan. **Actievoerder Lydia Fraaije** is niet per se tégen windmolens, maar ze moeten wel passen in de omgeving. **Wethouder Rien Wijdeven** „snapt de zorgen heel goed maar we moeten duurzame energie opwekken. En dat kan in dat gebied het beste”. In zijn werkkamer de **verkleurde handtekeningen** van tegenstanders van de windmolens.

energie op te wekken. In de rest van de gemeente zou er geen windmolen of rijen zonnepanelen meer aan te pas hoeven komen.

Toch komen de windmolens er voorlopig niet. Lokaal verzet leidde tot twijfel bij de gemeenteraad; een uitspraak van de Raad van State over milieu- en omgevingsnormen leidde tot verder uitstel – als het geen afstel wordt.

Daarmee stagneert de verduurzaming van de gemeente, die onderdeel is van de Regionale Energiestrategie (RES) Noord-oost-Brabant. Alle Nederlandse gemeentes zijn verenigd in zulke RES-regio's, die volgens het klimaatakkoord in 2030 samen 35 terawattuur aan duurzame energie moeten opwekken. De gemeentelijke ambities tellen zelfs op tot 55 terawattuur.

Het bereiken van die doelen kan in gevaar komen, bleek donderdag uit een sentimentijde rapportage van alle regionale plannen. De uitwerking is complex en loopt op veel plekken stroef. De verduurzaming van Nederland is een ruimtelijke puzzel waarin veel stukjes niet op elkaar dreigen aan te sluiten. Bestuurlijke processen en een gebrek aan ruimte op het energienet zorgen voor verdere vertraging. Een jaar nadat Noord-oost-Brabant zijn klimaatplannen vastlegde, is nog niet de helft ingevuld – voor de overige helft

ontbreekt het aan realistische plannen. Net als op veel plekken botsen de ambities met de realiteit van schaarse ruimte – en met lokaal verzet.

Klimaatneutraal huis

Op het erf van Lydia Fraaije aan de rand van Heesch, één van de dorpen van Bernheze, laadt een elektrische auto op. Vanuit een stacaravan stuurt ze de bouw van een klimaatneutraal huis aan. Dat huis, zegt Fraaije in een kleine kas die als entree en eetkamer van haar caravan dient, „is onderdeel van het ecosysteem, in plaats van een verstoring ervan”. Het wordt gebouwd van duurzame materialen en gaat stikstof en CO₂ opnemen.

Toen vorig najaar een brief in de bus viel waarin de gemeente windmolens aankondigde, keek Fraaije toch raar op. „Ik ben het eens met de energietransitie, maar niet alles is heilig”, zegt ze. Inmiddels is ze betrokken bij het lokale verzet tegen de bouw van windmolens in Bernheze.

Fraaije is niet per se tégen windmolens, benadrukt ze. Sterker: ze zouden in haar voortuin mogen komen. Ze moeten wel passen in de omgeving. „Dat is hier niet het geval.”

„Bernheze betekent letterlijk water en bos”, vertelt ze tijdens een wandeling door het gebied. „Dat heb je hier nu nog.

De hoge windmolens zouden dat verstoren.”

Langs waterloop de Grote Wetering, door gras dat tot boven de knie groeit en grond waarin schoenen wegzakken, houdt ze ineens stil. Je hoort alleen de wind die door bebossing raast. Ze wijst naar de eindeloze weilanden verderop: „Daar zouden ze komen. Kun je het je voorstellen?”

Al jaren denkt Bernheze na over de bouw van windmolens. En al jaren wordt er gekeken naar De Bleeken. Twintig jaar geleden stonden er elf windmolens ingetekend, de hele horizon zou ermee gevuld worden. Dat plan ging niet door.

Toen vorig jaar duidelijk werd hoeveel duurzame energie Bernheze moet opwekken, zetten onderzoekers alles nog eens op een rij. Ogenscheinlijk heeft de gemeente ruimte genoeg: Bernheze bestaat behalve uit dorpen vooral uit natuur en landbouwgrond. Maar er moet bij het plaatsen van windmolens rekening worden gehouden met de ‘inpassing’ in het landschap, de natuur die verstoord wordt, de cultuurhistorische waarde van grond, de aansluiting op het elektriciteitsnet, de radarzone van nabijgelegen vliegbasis Volkel en de financiële haalbaarheid. Van de negentig vierkante kilometer bleek één klein strookje landbouwgrond geschikt: De Bleeken.

Pech: Bernheze is wat ze noemen „windluw gebied”, waardoor de onderzoekers concludeerden dat alleen de hoogste windmolens rendabel zouden zijn, en alleen op die plek realiseerbaar. Die zijn hoger dan de Euromast, slechts dertig meter korter dan de Eiffeltoren. Toeval: het enige bruikbare gebied is aan de grens van de gemeente, naast het dorp Vinkel, onderdeel van de gemeente Den Bosch. In dat dorpje groeide vanaf de eerste bewonersavond het verzet. Fraaije was erbij en sloot zich aan. „Bijna iedereen in Vinkel heeft de petitie tegen de windmolens ondertekend”, zegt ze trots. De boodschap was duidelijk: niemand in Vinkel wilde de windmolens.

Taai dossier

In zijn kantoor met uitzicht over het dorpsplein van Heesch tilt wethouder Rien Wijdeven de handtekeningen op. Ze zijn verkleurd, liggen al tijden in een plantenbak in de vensterbank. Wijdeven: „Ik snap de zorgen heel goed. Maar we moeten duurzame energie opwekken. En dat kan in dat gebied het beste.”

Lokaal klimaatbeleid is een taai dossier dat leeft van technische termen die het zicht van burgers op wat er gaande is vertroebelen. De RES 1.0, de plannen die gemeenten momenteel maken. De RES 2.0,

de plannen die vanaf volgend jaar gemaakt worden. SDE-subsidies, niet te verwarren met SDE II-subsidies. Terawatturen. Netcongestie.

In de kern komt het hierop neer: de afspraken in het Parijse klimaatakkoord zijn uitgewerkt in het Nederlandse klimaatakkoord en belandden uiteindelijk op het bureau van de wethouder van Bernheze. Wat onder anderen door toenmalig president Obama en president Xi Jinping werd bekrachtigd, wordt mede uitgevoerd door Rien Wijdeven, al 24 jaar wethouder in Bernheze en net herbenoemd voor nog eens vier jaar.

Gemeenten hebben daarmee een grote rol gekregen in de verduurzaming van Nederland. Ze moesten zich inschrijven op het aantal terawattuur duurzame energie die ze in 2030 wilden opwekken.

Achteraf, zegt Wijdeven, dacht Bernheze er veel te gemakkelijk over. 0,06 terawattuur moest het opwekken, hoe moeilijk kon dat zijn?

Nou, moeilijk dus, kwam Wijdeven al snel achter. De discussie over de windmolens die in één keer de ambities zouden vervullen, werd volgens de wethouder met „emoties” en „oneigenlijke argumenten” gevoerd. „Er was nog helemaal geen besluit over de hoogte van windmolens”, zegt hij.



Noordoost-Brabant



Dat in het haalbaarheidsrapport gekend werd met molens van 250 meter hoog, was volgens hem slechts „een fictief voorbeeld” dat „een eigen leven is gaan leiden”. Toch concludeert het rapport dat die 250 meter hoogte „noodzakelijk is om nog een financierbaar project te kunnen realiseren”. Wijdeven: „200 meter, 220 meter of 250 meter: het had ook niks uitgemaakt. Mensen wilden überhaupt geen windmolens.”

Maar niet alleen door lokaal verzet staan de windmolens in de wacht. Een uitspraak van de Raad van State legde vorig jaar een bom onder de verduurzaming van Nederland. Normen over onder meer de afstand tot woonhuizen, de slagschaduw en het geluid dat windmolens maken moeten opnieuw bepaald worden, oordeelde de hoogste bestuursrechter. Sommige gemeenten maken nu zelf normen. Maar de meesten wachten op nieuwe normen van het kabinet, die pas op z'n vroegst in de loop van 2023 zijn ingevoerd. Begin dit jaar besloot ook de Bernhezenese raad daarop te wachten. Het duurt vervolgens nog jaren eer nieuwe windmolens ingepland, goedgekeurd en gebouwd zijn.

Net als veel gemeenten kijkt Bernheze nu naar zonnepanelen als alternatief. Met 26 hectare aan zonnepanelen wordt evenveel duurzame energie opgewekt als

met drie grote windmolens. Dan wordt de klimaatambitie alsnog gehaald. Ogenscheinlijk is op de 9.000 hectare grond genoeg ruimte te vinden. Maar Wijdeven twijfelt: „In het buitengebied is een strijd gaande om de ruimte. We hebben grond nodig voor woningbouw, voor industrie, voor landbouw, voor de aanleg van meer natuur én voor zonneweiden. Ik denk dat het kan. Maar de puzzel met die vijf factoren moet wel gelegd worden.”

En zelfs al zou de 0,06 terawattuur duurzaam opgewekt worden, dan kan het stroomnetwerk dat nog niet aan. Het netwerk in Noord-Brabant zit vol en het zal nog jaren duren voordat er genoeg ruimte is. Praktisch betekent het dat Bernheze bedrijven die gesubsidieerde zonnepanelen op het dak hebben gelegd niet op het net kan aansluiten. Een verplichting om op een nieuw bedrijvenpark zonnepanelen te plaatsen is losgelaten. „We moeten landelijk 35 terawattuur opwekken, maar met ons prehistorische energienetwerkje kan dat nog niet”, constateert Van de Wijdeven.

Ook een gebrek aan regionale samenwerking verhindert snellere verduurzaming, klagen raadsleden. „Het heet de Regionale Energiestrategie, maar er zit niks regionaals in. Niks”, zegt Jesse Jansen van Progressief Bernheze. „Het is een opdracht van het Rijk aan de regio. vervolgens krijgt elke gemeente een eigen opdracht. Je zoekt het zelf maar uit.” Gemeenten kunnen samenwerken. Ze kunnen het ook niet doen.

„Iedereen kijkt naar zijn eigen eilandje”, ziet CDA-fractievoorzitter Mart Smits. Hij wijst naar plannen van Den Bosch en Oss om samen windmolens te bouwen in een polder ten noorden van Bernheze. Maar Bernheze zelf mag daar niet bij.

In Oss speelt het volle stroomnet bovendien minder een rol en de wethouder denkt dat Oss wel iets van de Bernhezenese opdracht kan overnemen. Smits ziet het niet gebeuren: „Gemeenten willen hun eigen inwoners niet belasten met een samenwerking.” Het gevolg is versnippering, waarschuwt hij. Als uit de hemel gegooid strooigoed zullen over een aantal jaar overal in het Noordoost-Brabantse landschap clustertjes windmolens en zonneweides staan.

Bewoner Fraaije ziet wel wat in de zonneweiden. Beter nog: „Agrosolar, zodat onder de zonnepanelen landbouw kan plaatsvinden. Dat past in deze omgeving.” Omdat ze niet alleen tegen wil zijn, heeft ze ook een eigen plan: meer bomen planten. „Je moet niet blind sturen om méér energieopwekking”, zegt ze. „Er moet ook energie bespaard worden. Bomen helpen daarbij, omdat ze voor afkoeling zorgen.” Na aanvankelijk geen gehoor te krijgen bij de gemeente, is er nu sympathie voor haar initiatief. Tegelijkertijd zegt raadslid Jansen: „Ik heb nog nooit een boom energie zien opwekken, en dat is wel de opgave waar we nu voor staan.” De RES draait nu vooral om opwekking, niet besparing.

Wethouder Wijdeven: „Als je veertig tot zestig hectare bos wilt aanleggen, zit je weer met de strijd in het buitengebied. Boeren kijken naar het rendement van hun grond. Een zonnepaneel levert ze veel meer op dan een boom.”

Hij slaakt een diepe zucht. „2030 gaat 'm niet worden.” Gemeenten, zegt hij, „proberen nu het laaghangend fruit te plukken, door windmolens en zonnepanelen te plaatsen waar dat relatief gemakkelijk kan. En zelfs dat gaat al moeizaam. Na 2030 is dat fruit op, maar moet er wel nog meer duurzame energie opgewekt gaan worden.”

Lukt het Bernheze niet de klimaatambitie in te vullen, dan kan de provincie ingrijpen. Wijdeven: „Zij bepalen dan waar windmolens komen.” Hij schudt zijn hoofd. „Dan ben je de regie kwijt, de zeggenschap, en de winsten vloeien weg. Dus: zelf regelen”. En hij slaakt met zijn hand op tafel.



Ik ben het eens met de energietransitie, maar niet alles is heilig

Lydia Fraaije
actievoerder



Is een rustige mozaïek is het Noord-Brabantse gebied De Bleeken verdeeld tussen landbouwgrond, wegen, bebossing en slootjes. Aan de grens van de gemeente Bernheze regeert de rust van een kabbelend beekje, een grazende koe en een grasmaaiende boer. In de verte klinkt de snelweg A59. Zo is het al tientallen jaren. Als het aan Bernheze had gelegen, was dat zicht aangevuld met drie reusachtige windmolens en het gehoor met het gewiep van de ronddraaiende wieken. 250 meter, zo hoog hadden ze kunnen worden, als wolkenkrabbers in een niemandsland. In één klap zou de gemeente daarmee voldoen aan haar opdracht om in 2030 0,06 terawattuur aan duurzame